

Soomaalidu Maanta Isu ma Dhiidhido oo Isu ma Ciirsato

W/Q Rashiid Sheekh Cabdillaahi (Gadhweyne)

May 16, 2015

Waxaan qoraalkan kaga hadlayaa qodob laba oo isku xidhan ah. Ka hore waa hilowga dadku u yeesho dalka iyo qaranka uu ku abtirsado iyo heerka ay Soomaalidu maanta ka taagan tahay qaayo-siintiisa. Ka labaadna waa maxaa sababay heerkaas iyo yaa horseeday? Haddii hilowga (loyalty ama alwilaa') dalka iyo qaranka loo hayaa baxo, waxaa raaca oo asagu na meesha ka baxa hiiladii iyo istaageeridii la isu hayey. Afartannadii iyo kotonnadii qarnigii labaatanaad halgankii gobannimodaanka waxaa lagu galay isu hilowgii magaca Soomaaliyed lahaa. Qiiradii taas ka dhalatay aaya keentay midnimaddii dhicisowday sagaashannadii isla qarnigaas. Maanta na, marka laga tago Soomaaliland oo ayadu aan qarsan go'aanka gooni-isu-taagga, inta kale waxay ku kala go'doon tahay qabaa'il magac dawlad goboleed leh. Qolo waliba shakiga ay ka qabto qolada kale, ayey dawlad "goboleed" ka samaysanaysaa. Soomaaliland na, wax kasta kale oo ay ku faanto, cudurkaas laftiisa way qabtaa. Giddi ba hilowga iyo hiilada aaya laga ambaday. Dhacdooyinka la soo maray baa ka marag ah.

Marar badan baynu aragnaa ama maqalnaa falal dhagareedyo la galay. Dil qodhgooyo, dhaawac iyo dhac iyo tuugo, iyo kufsi, intu ba way dhacaan. Ta se aan u dan leeyahay ee aan halkan kaga hadlayaa waa falcelinteenヌ waxa ay tahay iyo sida ay tahay. Haddii aynu qof walba weydiinno waxa uu ku sheegi karo falalkan, hubaal waa la isku wada raacayaa xumaantooda. Xataa dhagarqabahu, been ba asaga ha ka ahaat'ee, wax ka duwan ma

odhanayo. Ka dhig in xumaha dembiga laga dhiidhiyayo ama ugu yaraan la necbaysanayo; waxaa se meesha taalla tu kale oo ah maxaa loo dhiidhiyayaa iyo sidee looga falcelinaya? Ma cidda waxyeelladu gaadhad baa loo danqanayaa? Waxaa la mid ah ma dembiilaha ayaa laga hiilinaya? Damaca hungurigu caqliga wuu tiraa; runi se waxa weeye: qofkii walaalkii xaq dadnimo ugu hiilin waayey naftiisa ayuu ka hiishay.

Marka hore aynu isla eegno ifafaalaha kala qalowga iyo isu damqasho la'aanta ka muuqatay Soomaalida. Waxa aan ka hadlayaa laga bilaabo xilligii kelitalintii Siyaad Barre- in kasta oo ay hortii na jirtay- aad buu u badan yahay gaboodfallada iyo tacaddiyada meelo kala duwan ka dhacay. Qofaf keli keli ah iyo kooxo iyo beelo dhan ba waa lagu falay, la isu ma se damqannin, oo cidi na maxaa lagu galay ma odhanin. Mushkiladdu waxay daarran tahay maqnaanshaha qiyamta iskaashiga iyo isu hiilinta bulsheed oo meesha ka baxday. Waa na astaan ina tusay wax kasta oo bulshada xidhiidhin lahaa oo go'ay, midnimadeediina meesha ka saaray.

Dhawr siyaalood ba waa loo dhiidhiyaa oo loo hiiliyaa mid uun baa se mar walba xaq ah. Qeexiddeeda, aynu tusaale hore u qaadanno sheekadan yar oo run ahaan dhacday. Waxay ahayd maalin ka mid ahayd sannadkii 1996dii. Wax weyn ma ahayn ee tusaalaheeda ayaa qaayo inoogu fadhiya. Ma aha male-awaal iyo war la igu yidhi midna ee goobjoog baan u ahaa, bal dhinacyadeeda ayaan ka mid ahaa oo taas owoodeed baan uga warrmayaa. Nin labada lugood ba ka curyaan ah oo gurguurta, ayaa maxkamadda Gobolka ee Hargeysa horteeda, la fadhiisan jiray teeb uu arjiyada ugu qoro dadka maxkamadda dani ka gasho, shilimaad yarna kaga qaadan jiray. Maalin aan si Alle ku imid halkaas, ayuu nin dhallinyaro ah oo lixdiiisa laxaad ba qabaa, si kulul u haddaday ninkii lugaha ka fadhiyey ugu na dhaartay in uu dhulka la dhici doono. Hadallo kulul iyo aflagaaddooyin buu isu raaciyyey. Dadkii meesha joogay baa ku waaniyey in uu iska daayo oo uu Alle ka yaabo, ku ma se qabsoomin. Markan baan arrinka si kale u soo galay oo inta aan kor u dhawaaqay, baan si kulul u idhi: ‘waar ma ninkan lugaha ka yuurura ayaa laga hayaa wiilkan xoogga weyn’! Isla markii ba dadkii baa ninkii dhallinta ahaa indho kale ku eegay; asagii na hadal dambe ma soo celin ee wuu ba iska tegay.

Dhacdada sheekadu waa intaas. Waxa aan idiinku darayaa ninkan lugaha la'aa waa aan garanayey oo abtirsinta reeraha Soomaalida waxa aanu ahayn isku jilib, in kasta oo aannaan ahayn inta magwadaagta la yidhaa, taas oo aan anigu sidayda uga xidhiidh-furtay, wax na aanan ku darsanin. Hadda, waxa aad isweydiin kartaan sababta uu qoraaga warkani u dhiidhiyey ee hiilka ugu wacnaa? Jawaabo badan baad odhan kartaan. Qof walib na waa u xor malahiisa. Aniga se la ima weydiyo waxa ay iga ahayd. Waayo, haddii aan idhaa: ‘qof kasta oo kale na sidaas ayaan ka yeeli lahaa’, Soomaalida maanta tiro aad u yar baa iga rumaysanaysa(Isrumaysigu ba, Soomaalida maanta, meel kasta oo ay joogto, aad buu ugu yar yahay; iyana na waa tusaale kale oo ina tusaya burburka bulsheed; waayo isrumaysigu waxa uu ka mid yahay qiyamta dhismaha bulsheed isku taago. “*Muslinow run sheeg, muslinow na uga qaado*”, waa murti ku baaqaysa midnimada bulshada). Ujeeddadeennu waa dhiidhiga iyo hiilada iyo raadka ay ku yeeshaan nolosha bulshada, degganaanshaheeda iyo qalalaasaheeda ba. Taas darteed aynu hadda u nimaadno malaymaha suurtgalka ah ee sheekada inooga dhambalmaya:

Ta koowaad, waxay noqon kartaa dan qof ahaaneed baa ninkan la guulguulayo kaga xidhnayd qoraha warka; haddii la weeraro na ka lumi lahayd; ama uu ka cabsaday in uu ku waayo. Ta labaad ee suurogalka ahi waa ciriqii hiilada tolliimo oo ku riixaya in uu ina-tokii la safto; ama se waa nin reer tolkii ku xidhan oo xeerinaya ceebta ka raaci karta, haddii uu hiilin waayo. Tu saddexaadna waxay noqon kartaa ma aha nin dan qofnimo iyo tolliimo jiidanayaan ee waxa uu u dhiidhiyey waa qiyamta dhaqanka anshax wacan, sida xaqa iyo caddaaladda iyo nabadgelinta dadka tamarta yar oo la isgarabtaago. Aragtidani dambe, haddii ay doonto, waxay daliisahan kartaa ereyadan ahaa: “*waar ma ninkan lugaha ka yuurura, ayaa ninkan xoogga weyn laga hayyaa!*”

Yaan jawaabahan loo qaadan kuwo ku xidhan qof iyo sida ay kelidiis la noqonto. Waayo arrintu xidid bulsheed bay leedahay. Ta koowaad waa danaysi qofeed aan wax kale u jeedin; way na ka jirtaa bulshada dhexdeeda. Waa geedka haddii xabagi ku taallo ka gooso, haddii kale iskaga tag. Dal iyo dad ba hunguriga maalmeed bay ugu fadhiyaan. Way jiraan kuwo badan oo dantooda oo keli ah maraataa; carrada se sidaa loo bato, bulshannimadeedii way burburtay oo waa la kala dooc iyo dareen furtay. Xaaladda labaad waa qof hilow iyo hiilaba abtirsii qabiil ku oodan oo tolwadaag keli ah yaqaan. Hiiladiisu waa magaca qolada uu sheeganayo. Haddii kan xoogga weyni tolliimo xigo- xataa marka uu waaninayo- asaga ayuu la safanayaa; tolkiis ayuu difaacayaa. *Waar naga fadhiiso hanna ceebayne; wax xun Alle ku badye!* (marka ay ugu roon yahiin ayey sidaas yidhaadaan) ayaba se waa hiilin tolliimo. Ta saddexaad waa xaalad, amminka hadda ah, Soomaali dhexdeeda, aan hawl yari lagaga heli karin, taas oo ah in la arko hal qof oo sharciga iyo caddaaladda sidooda ugu hiiliya, asaga oo aan hungurigiisa ama eexo qabyaaladeed ugu ladhnayn. Haddii maanta la qaado daraaso cilmiyeed guud, kama shaki qabo in isku dhafanka hiilka danaysiga qofeed iyo eexada qabyaaladeed aad u badanayaan. Eexo qabyaaladeed sharci iyo caddaalad waa ku liddi, waayo, waxay dhashaa musuq iyo dulmi la isugu hiiliyo, sidaas darteed, bulshada qarannimo way dumisaa. Soomaaliyi taas way soo aragtay; hadda na way ku sii socotaa; Soomaaliland iyo Soomaaliya na, wax kasta oo kale ba ha ku kala duwanaadeen, ee tan ku ma kala duwana.

Waxyalo kale oo la qaayo-sooro, loo na hiiliyaa way jiraan oo meesha kama saari karno. Dal loo dhasho, isir qoomiyadeed, caqiido diineed iyo midab, intaba waa loo dhiidhiyaa oo la isu gu hiiliyaa. Ayagu na se doorashadii laafyaayaha lahayd bay ina la marayaan. Ka soo qaad Soomaali baad tahay; dal shisheeye ayaad, adiga iyo Soomaali kale ku nooshihiin. Nin Soomaali ah baa dembi ka galay dad kale. Tusaale ahaan, qof buu dilay. Asaga oo Boolisku daba socdo, ayuu kugu soo eertay oo uu ku yidhi ‘i qari’. Ma magaca Soomaalinnimo, isirkia iyo dhaqanka ayaad u hiilin, mise xaqa dadnimada, sharciga iyo caddaaladda? Marka na waxaa ina horyaal waa mabda’ guud ee goor iyo goob kasta ku rumooba; waa na xaqa iyo caddaaladda. Wax kasta oo eexo kuu hoggaamiyaa na- qabiil iyo qoomiyad, diin iyo midab- waa dulmi oo qarannimo ku ma dhisanto.

Burburka bulsheed waa heerar kala sokeeya; heerarkiisa maaddiga ah ishaa qabata oo way muuqdaan. Heerkiisa lagama-kacaanka ahi waa marka la lumiyo qiyamtii isu-ahaanshaha bulsheed ee ay xilkasnimadii bulsheed(masuuliyadii) meesha ka baxdo; waa kolka uu dabarka

kasta oo bulsheed go'o ee dooca qofku illaabo xilka ka saaran qoyskiisa, ubadkiisa iyo bulashadiisa. Waa marka qof kastaaba hungurigiisa oo qudh ah la dhaqaao.

Haddii caddaalad darro iyo dulmi la isla wada doono waa lagu wada beelaa; waayo kii maanta sharci darro ku qaataa berri bay u taallaa. Meeshii bulshanimadu nooshay qof waliba xaqqiqaadas ayuu qaayo sooraa oo ma oggolaado in qofna la dulmo, sabata oo ah waxa uu arkaa dulmigaasi in uu asaga iyo qof kasta oo kale ba ku jidoobayo. Bulshadu marka ay nooshahay Caddaaladda lagama rooro ee waa loo rooraa.

Oday baa la weydiiyey nacas iyo doqon ma isku mid baa, mise waa kala laba? Wuxuu yidhi waa kala laba. Wuxuu yidhi nacasku waa nin dantiisa ku filan, tu kale se aan looga daawo doonin. Doqonku na tiisa iyo tu kale midna ku ma aado, waa sacsac aan naftiisa maamuli karin. Waayaha maanta, Haddii aynu hoos u sii dhuganno, labadu wax ba wax isma doorshaan; waa isku mid. Gaar ahaan adduunka hadda aynu joogno, nacasku waa doqon. Sababtu waxay tahay qofna ba tiisa ku ma fillaan karo. Weligiiba aadamigu waa noole bulsheed oo cid la' isku bixin karo. Ha se ahaatee, waayo hore oo tegay, qofku asagaa ku fillaa baahida nolol maameedkiisa. Tiisa isahaanshaha bulsheed iyo nabadjelyadiisa na koox sokeeye ayuu u lahaa. Maanta dad aanu magac iyo muuq midna u aqoonnin bay nolosho isugu xidhan tahay oo aanu ka maarmin. Dani u ma qumayso haddii aanay kuwaas ka soo fulin. Nolosha sidan isugu xidhan, dantii-maraate, dantii ma gaadho, waayo dan gooni ka ah ta guud ee la wadaago ma yeelan karo. Bal tiisu ta dadka kale darteed, bay u lumaysaa. Sidaas darteed nacasku waa doqon aan dantiisa aqoonin. Qof kasta, si tiisa gaar ahaaneed u quanto, waa in uu u feejignaado oo ilaaliyo danta qoyskiisa, jaarkiisa, degaankiisa iyo dalkiisa ba. Ma aha intaas oo keli ah; bal dano ka sii weyn oo dadyowga adduunka isugu xiran baa jira.

Kolka aynu u fiirsanno halka arrimahu ka qalloocaan, waxaynu oran karnaa hiilada ayaa Soomaali ka lunsan oo taas ayey dawladnimo hagaagsani ugu sal dhigi la'dhay. Kuwooda u roon na ku dar. Duunka qof kasta oo uu u horreeyo hoggaankooda siyaasadeed , dalka ba waxa kaga weyn *qolo Hebla* iyo danaysiga damaca naftiisa.

Weydiinta mudanta ahi waa maxaa wacay xaaladdan ayada ah? Aynu dhacdooyin waqtii hore ahaa dib u jalleecno. Sagaalkii bishii Abriil, 1978kii, ayey qayb ka mid ahayd ciidamadii Soomaaliya ee ku soo jabay dagaalkii Soomaaliya iyo Ethiopia, isku dayeen afgeambi lagu rido xukunkii Siyaad Barre. Afgeambiagaasi isla subaxii la isku deyey ba wuu guul-darraystay. Su'aashu markan, waa siyaalahii looga falceliyey. Ta u horraysaa waa ta kelitaliska oo ahayd mid la fili karo. Markii ba waxaa la qabtay saraakiil iyo askarba, intii fakan kari weyday iyo dad rayid ah oo aano qabiil lagu raaciye. Falcelinta dadweynaha ee hordhaca ahayd, ayadu waxa ay ahayd ifafaale gaar ah. Sooyaalka xukun maroorsiga qallafsan ee gacanta kulul iyo dagaalkii oo lagu jabay iyo guuldarrada siyaasadeed, intuba waxay keeneen in dad badani jeclaysto taliska Siyaad Barre oo la rido. Waxaa se uu ahaa laablakac hore oo aan isweydiinayn muxuu afgeambi, laftiisu la imanaya. Hayeeshee, saacaado yar gudahood ba waxaa la ogaaday in afgeambi fashilay. Markan waxyaal dahsoonaa oo raad daba dheer ku yeelan doona Soomaaliya ayaa debbedda yimid. Falcelimihii afgeambi iyo fashalkiisa ba waa lagu kala tegay,

waayo hiilo qabiil baa lagu kala ambaday. Waxaa soo baxay dad u muuqda xoog abaaabulan oo qolo soocan ah oo in kasta oo ay magaca qarank iyo kaacaanka carrabka ku hayaan, aan laga shaki qabin in waxa soo dhaqaajiyey yahay hiilada qabiil ee Siyaad Barre iyo awoodda xukunka oo ay isxigsiinayaan. Runtii na awel ba taas dadka kale way kaga duwanaayeen, waxaa na ka mid ahaa kuwo isu tusa in ay xidhiidh gaar ah la leeyihii kelitaliyaha Siyaad Barre, taas oo dad badani- xataa madax sare oo dawladda ahi, ugu habran jireen.

Muran ma laha oo falcelintu gees walba waxay la mid ahayd habarwacashadii qabiilo ee soojiraanka Soomaalida lagu yaqiin; waxa ay ahayd hiilo tolliimo. Geesna ba qarannimo Soomaaliyed looga ma dhiidhiyin. Waayo, ku afgombi wata iyo ku dawladda la jira, mid waliba wax aanu dadka ka lahayn buu gooni isu siiyey. Arrintani waxa ay ahayd astaan si cad inoo tusay burbur bulsheed iyo siyaasadeed oo iman doona. Waa kaas dadkii Soomaaliyed oo magac dal iyo ummadeed wax ba isugu ma aha.

Arrintani, aniga waxay ii ahayd cashar aan ku bartay , ama aan ku ogaaday xadka uu dadku kala go'doonka yahay. Laba arrimood baa i horyimid oo aan maalintaas yaqiinsaday. Midi waxay ahayd burburka soo socda oo aan arkayey in dalkii Soomaaliya ahaa xeryo qoqob qabiil u kala googo'i doono. Midda kale waxa ay ahayd in aan dawlad qaybyaalad ku dhisani, Siyaad Barre dabadii, saldhigi doonin. Dal iyo qaran mid na ma wadaagto oo hilow iyo hiilo u ma laha. Waa la kala diday oo xeryo qoqob qabiil ayaa dhufays laga dhigtay oo la kala galay. Maalin ay noqoto ba, waa la kala wada qaxi oo degaan qabiil baa loo kala guuri¹. Qarannimo hagaagsani na waxa ay sugaysaa goorta ay ka soo waaddo ee qabiilo meel kale lagu tiiriyo ee dadnimo iyo isahaashaha magac dal la isugu hiloobo. Qofkii caqli leh ee hoos wax u axhadhaa wuu arkayey xaqiiqadaas. Intii ka dampaysay ba, taas bay ka maragkacaysay.

Haddii maalintaasi gudubtay, warar kale ayaa soo kordhay; wax badani na way dhaceen. Waxa laga war helay in afgembiga ay wateen- ugu yaraan hoggaaminayeen- koox sarkaallo ah oo isku hayb ahi. Waxaa xigay in saraakiil iyo rayid ba, dad isla qoladaas ah la qabqabto oo degdeg "Maxkamaddii Badbaadada" loo saaro lagu na xukumo dil iyo xabsi dheer. Kornayl Cabdillaahi Yuusuf oo Alle ha u naxariistee, ahaa hoggaamiyihii afgembiga fashalay iyo saraakiil kale iyo siyaasiyiin rayid ahi waxay isugu tageen Ethiopia, halkaas oo ka asaaseen *Jabhaddii badbaadada Soomaaliyed*. Jabhaddaas oo qolo ahayd ama u badnayd, Siyaad Barre qolo ahaantaas buu u la dagaallamay(u la ma dagaallamin xoog siyaasadeed oo dagaal hubaysan xukunkiisa ka la hortimid). Degaankii qoloda Majeerteen buu weerarro ku qaaday tuulooyinkii baa la gubay ceelashii biyaha ayaa la qarxiyey oo xataa xoolihii baa rasaas lagu laayey, odayaal badan na waa la soo xidhay. Sidee looga falcelciyey?

Sida aynu nidhi bay noqotay. Maskaxda dadku qabiil bay ku kala go'doon ahayd oo ay ku kala oodnayd. La isu ma ged-baxaynin. Koox walba, kuwa afkoodu isu ammaan yahay, gooni bay isu la hadlayeen. Giddiba Reer Hebel waa la xamanayey oo xabashi bay raaceen iyo wax bay keligood qoondysteen oo qarsadeen baa lagu haaraamayey(ogow hadda, cidda keli wax qoondysatay ee wax qarsatay, haddii ay jirto, koox saraakiil ah bay ahayd ee ma ahayn qabiil). Ha yeeshii taasi waa weji kale oo tilmaamaya sida loo kala xidhiidh go'an yahay ee loo noqday

qabaa'il aan is-aamini karin. Maxaase laga yeelay falalka taliska gaboodfalaya? Cod yeedha oo u damqanaya dadka waxmagalsbsatada ah ee mudug iyo Nugaal lagu laynayo hal cod baa jiray; waa Maxamed Ibraahim Warsame(Hadraawi) iyo tixdiisii Hoomboro ama Heeliyo sida dadku u la baxay. Waxaa halkaas ka muuqatay, sida dadkii u kala dareen go'ay, in aan hoggaan mid ah oo mideeyaa na ka soo dhex bixi karaynin. Magac dal iyo ummadnimo ku ma wada dhaadato oo u ma wada hilowdo isu gu ma na hiiliso. Ku qiyam caddaaladeed, sharci iyo xaq dadnimo na, colaad baa ku gudban. Waxay noqonaysaa isuma hilowdo, isu ma hiiliso, iyo isu ma ciirsato.

Isla waqtigaas siyaasad xadgudub iyo kadeed ah ayuu Talisku ku fulinayey dadweynaha gobollada Woqooyi Galbeed, Togdheer iyo Sanaag. Waxay lahayd dhawr weji oo giddiba ah dibindaabyo ku jahaysan, gaar ahaan, qoloda la yidhaa Isaaq oo gobolladaas u badan. Markii dagaalka laga soo noqday ciidammadii u badnaa waxaa la dejiyey gobollada Woqooyi Galbeed(hadda Maroodi-jeex) iyo Togdheer. Tallaabada kowaad waxay ahayd in maamulkii Gobolka ee rayidka ahaa meesha laga saaro oo loo dhiibo xoogga millatariga. Korneyl Gaanni oo laga dhigay Taliyaha Qaybta 26aad oo xarunteedu Hargeysa ahayd, ayaa la hoos geeyey dhammiba hay'adiihii maamulka madaniga oo ay ka mid yihiin Guddoomiyihii Gobolka, kuwii degmooyinka iyo xafiisydii wasaaradaha dawladdu. Waxay Gaanni iyo ciidammadiisu si ba'an u dhex galeen noloshii bulshada rayidka ah. Dad badan oo hogorkii bulshada ah- odyaal, culumo, ganacsato iyo aqoonyahanno ayaa la xidhxidhay, saraakiil ciidamada ahaa ayaa la laayey, hantidii dadka ayaa marar badan sharci darro lagu qaataay. Kaabayaashii adeegga bulsheed ayaa la curyaamiyey oo ku dambeeyey higil tamarta gabay. Qaarkood kaalintoodii ba baa laga duway oo wax kale ayaa loo adeejiyey. Waxaa tusaale u ah dugsiyo waxbarasho oo door ahaa baa ciidammo la dejiyey. Waxaa kale oo u tusaale ah cisbataalladdii gobolladaas oo howlgabay, markii laga jaray miisaaniyaddii ay ku socon jireen.

Kooxdii magaca Uffo la baxday, (198°/1982kii), waxaa dhiidhigodu ku bilaabmay dhibaatooyinkaas ayaga ah. Falcilintii taliska ayaa, run ahaan, dadka si kale u baruurijisay oo waxa ku socda u tustay colaadin ku arooraysa cunsuriyad qabyaaladeed. Gacan kulaylka lagaga faceliyey nadiifinta cisbataalka Hargeysa, taas oo gaadhay xabsi, jidhdil iyo in maxkamad selleeli ah la saaro dhakhtarradii, macallimiintii iyo guud ahaan ba aqoontii gobolka, lagu na xukumo xabsi aad u dheer, intu ba si kale, ayey dadka wax ugu sheegeen. Waxaa raacay oo ayadu na tusaasheeda lahayd xoogga talisku u adeegsaday tacaddiga iyo kadeedka dadka oo summad qabiil loo yeelay. Falalka gaboodfalka kelitalintiisa, Siyaad Barre qabiil buu huwin jiray, si ay uga dhalato falcelin colaadeed oo weji qabiil lehi. Waa na sida ay noqotay, waayo dadku waxa ay arkayaan gacanta qof "Reer Hebel" ah oo dhibaatada ku haysa. Waxay ka mid ahayd tabaha Siyaad Barre ugu talo galay in uu falcelinta dadka habaabiyo.

Tu kale ayaa la raaciyyey. Qaxootigii ka dhashay jabkii dagaalka, badankoodii waxaa la dejiyey Woqooyi Galbeed, waxaa na laga dhx abuuray ciidammo hubaysan oo foolxumoojin badan dadweynaha Isaaq ah ku la kaca. Waxaa uu Talisku abaabulay ciidammo la yidhaa Jabhadda Xoraynta Soomaali Galbeed. Waxaa se laga abaabulay qolooyin gaar ah oo uu Siyaad Barre ujeeddo colaad abuur ah ka lahaa. Waa na sida ay noqotay. Runtii Siyaad Barre buro ma siinaynin kuwan uu dhulka soo dejinayo ee coladdaas ayuu meesha ka rabay. Waa la garan

karaa waxa uu ku kaci karo ciidan hubaysan oo isku qolo keli ahi. Jiritaankiisa oo keli ah ayaa qolyaha kale ku abuuraya didmo iyo shaki ; marka uu ciidankaasi dhagar iyo falxooyin kula kaco dadka na, colaad ba'an baa ka dhalanaysa. Qorshaha Siyaad Barre ayaa sidaas ahaa. Way na noqotay.

Ku ba fillayde, waa se uu ku sii talaxtegay. Waxaa gobolladaa la soo dejiyey ciidammo ku hubaysan hubkii dawladda oo qabiilooyin gaar lagu soo soocay; ku na kacaya fal kasta oo sharciga ka baxsan; hayeeshee aan laga dacwoon karin. Waa siyaasaddii dawladda Siyaad Barre iyo amarkii taliska sare ee xoogga dalka, ha yeeshi gacanta fulinaysa ee dadku arkayaan waa niman ka soo jeeda qabiil la yaqaanno. Sidaas ayuu Siyaad Barre ku abuuray Colaad fog oo qabaa'ilka dhexdooda ah. Waxay sababtay in Ururkii SNM, isla siddii SSDF, yeesho weji qabiil, talisku, qabiilka isaaq layidhaa buu dagaalkiisa ku jaheeyey. Isir ladagaallankaas na waxaa ka dhashay xasuun ballaadhan oo lagu falo daweynaha rayidka ah. Isla sidii tii Mudug iyo Nugaaleed, lama maqal cod hiiliya oo maxaa lagu galay yidhaada. Waxay reebtay colaad fog oo lagu kala go'o.

Siyaad Barre, waxa taas ka keenay kursiga madaxweynennimo oo ka cabsaday in lagu soo hungureeyo; waxa uu lahaa ayagu ha isu muuqdaan oo ha isku jeedaan; wax se weyn oo kale ayaa ku lumay. Marka hore gobol iyo degmo kasta waxa laga abuuray qalalaase iyo degnaansho la'aan joogto ah. Isla markaas na wacyigii Soomaalinnmo ee gumeysigii shisheeye la iskaga xoreeyey ee dagaalladii 1964kii iyo 1977/8kii lagu galay ayaa ku suulay. Soomaalinnimadii la isugu soo hiloobay ee la isku abtirsaday iyo ruuxdii ummadnimo ee koraysay ayaa dhimatay. Garaadkii dadku dib buu guuray oo qarannnimadii baa noqotay hub halis ah oo shisheeye cadow ah gacanta ugu jirta. Hiiladii qabiil baa la wada hoos galay.

Qarannimodu, inta aanay noqonin daaraaha dawladda iyo xafiisyadeeda iyo dirayska askariga, waa dareenka ishaanshaha muwaaddinka ku abtirsanaya magaca dalka iyo qarannimadiisa. Haddii ay u gacangasho koox isku qolo ah, waa lagu kala tegayaa waa na la kala duun-go'ayaa. Qarannimo na halkaas ayey ku burburaysaa. Xataa iyada oo higelkeedii weli taagan yahay, ayuu dalkii Soomaaliya la odhan jiray dumay. Qarannimo waxay sugantaa marka ay tahay awood habaysan oo dadka dhammaantii ka dhaxaysa oo sharci loo siman yahay ku socota. Siyaad Barre awooddii qarannimo ayuu meesheedii ka qaaday oo uu xero magac qabiil dhigay. Kuma na deynin intaas ee dadkii kale ayuu, mar ba qolo ku weeraray. Untun colaad qabiil baa ka abuurantay; magacii la wada sheeganayey na waa laga dareen-go'ay. Waxii uu Taliskii Siyaad Barre geystay baa la isu wada haystaa. Waa la yaabe tii uu Siyaad Barre dhigay baa ilaa maanta lagu doonddonayaa qarannimo. Sannadki 1981dii, ayuu Maxamed Ibraahim Warsame(Hadraawi), tixdiisii Debedyaal ku yidhi:

Kala durugsanaant'iyo
Degadana nin baa shiday.
Dawad'uun ku huriyaa,
Rag in ay ku demiyaan,
Dannigoodu faryaa.

Taas ayaa ku rumowday oo halkaas ayey taalla.

Rashiid Sheekh Cabdillaahi(Rashiid Gadhweyne)
Email: rshid.dalla@gmail.com

---

* 1991kii, markii Siyaad Barre fakashada kaga baxay Muqdisho, iyo dagaaladii qabiil ee magaalada ka dhacay ayey dadkii muqdisho isdhix degganaa weji qabiil u kal qaxeen. Waxaa ii muuqatay magaaladii Soomaali dhammaanteed kulmisay oo qabaa'il u kala guurtay. Wuxaan dib u xusuustay hilaaddaydii 1978dii. Dhakhso ba hayyaan kala qax ayaa dalka ba dhammeeyey.